

BENDROJO NAUDOJIMO ERDVIŲ REGENERACIJA SODŲ BENDRIJOSE: DALYVAVIMO ASPEKTAS

Danutė Butkienė

Vilniaus Universiteto Tarptautinio verslo mokykla,
Saulėtekio al. 22, LT-10225, Vilnius, Lietuva
El. paštas: danute.butkiene@tvm.vu.lt

Įteikta 2014-01-20; priimta 2014-06-20

Straipsnyje analizuojamas Lietuvos sodų bendrijų erdvių regeneracijos procesas, sutelkiant dėmesį į viešųjų erdvių ir vietos bendruomenių formavimosi mechanizmus. Teigiama, kad, sodų bendrijoms keičiant funkciją į rezidencinę, buvusios *sanitarinės zonos* virsta bendruomenės sąveikų vieta. Galima išskirti dvi pagrindines bendruomenės dalyvavimo bendrųjų erdvių regeneracijos procese formas: pirmoji – materialinių išteklių kūrimas bendrosios paskirties erdvėse (sporto ir žaidimų aikštelės, poilsio zonos vyresniems bendrijos nariams), antroji – bendruomenės susibūrimai, įsitraukimas į bendrą veiklą (talkas, šventės, mainų tinklus). Straipsnyje teigiama, kad bendruomenės sambūriai – vidinių bendruomenės ryšių stiprinimo priemonės, galinčios paskatinti tolesnę sodų bendrijų raidą Lietuvoje bei turinčios potencialo tapti miestiečių traukos centru. Svarbų vaidmenį buriant ir konsoliduojant bendruomenę atlieka tarpininkas (dažnu atveju tai aktyvus sodų bendrijos primininkas). Vis dėlto bendruomenės erdvių vystymo vizija ilgalaikėje perspektyvoje pasirodo esanti miglota, pasireiškia strateginio planavimo trūkumas.

Reikšminiai žodžiai: sodų bendrija, vietos bendruomenė, bendrojo naudojimo erdvė, regeneracija, dalyvavimas.

Įvadas

Sodų bendrijos¹ intensyviai transformuotis į rezidencines erdves Lietuvoje ėmė pastarąjį

sodininkų bendriją: „sodininkų bendrija yra atitinkamo administracinio vieneto bendruomenės dalis, visapusiškai plėtojanti mėgėjų sodininkystę, puoselėjanti ir tausojanti gamtą ir kraštovaizdį. Bendrija yra ribotos civilinės atsakomybės pelno nesiekiantis viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – įgyvendinti sodininkų bendrąsias teises ir pareigas, susijusias su mėgėjų sodo teritorijos ir joje esančių bendrojo naudojimo objektų valdymu, priežiūra ir naudojimu“. Ten pat pateikiama ir sodininko apibrėžtis: „sodininkas – fizinis asmuo, nuosavybės ar kitomis teisėmis valdomame žemės sklype užsiimantis

¹ Plačiai vartojami *sodo*, *sodų* ar *sodininkų* bendrijos terminai yra sinonimiški. Teisinėje bazėje pateikiamas *sodininkų bendrijos* terminas, literatūroje galima aptikti abu variantus, šiame darbe dažniau bus vartojama trumpesnė termino forma. 2003 m. gruodžio 18 d. priimtas Lietuvos Respublikos sodininkų bendrijų įstatymas Nr. IX-1934 taip apibrėžia

dešimtmetį, nors tam tikrų apraiškų būta ir anksčiau. Miesto teritorijose esančios sodininkų bendrijos tapo alternatyva individualiems gyvenamųjų namų kvartalams. Kintant sodų bendrijų paskirčiai, sodininkų asociacijų iniciatyva buvo atliktos ir pataisos sodininkų bendrijų įstatyme: veikla sodo bendrijose nebeapibrėžiama kaip laisvalaikio forma, faktiškai įteisinamas nuolatinis gyvenimas turimame sodo sklype (žr. Lapinskas 2008). Kai kurių Lietuvos miestų bendruosiuose planuose sodininkų bendrijų teritorijos konvertuojamos į mažo intensyvumo gyvenamąsias teritorijas (žr. Zabarauškienė 2012). Nepaisant to, infrastruktūrinių problemų (vandentiekio, nuotekų, dujų tinklų, kelių priežiūros) vis dar nesiimama spręsti strateginiu miestų planavimo lygmeniu.

Vietos gyventojų įsitraukimo į vietovės regeneracijos procesus svarba yra atpažįstama daugelio vietovių regeneracijos ir bendruomenių formavimosi klausimus analizuojančių tyrinėtojų (Knox, Worpole 2007; Nefas 2007; Gehl 2010; Carpenter 2013 ir kt.²). Tačiau Lietuvoje šis procesas prasidėjo neseniai, bendrijos gyventojams imant formuluoti išvystytų viešųjų erdvių poreikį. Nors daugelio tyrinėtojų yra pripažįstama, kad viešosios erdvės kaip bendruomenių susirinkimo vietos yra tvarių bendruomeninių santykių užtikrinantis veiksnys (Knox, Worpole 2007; Gehl 2010), bendruomeninių ryšių formavimas sodų bendrijose reikalauja atskirų tyrimų. Darant prielaidą apie naujų bendruomeninių ryšių formavimąsi, sodų bendrijoms virstant gyvenamąja vieta, kyla daug klausimų: „kokiomis priemonėmis bendrijos nariai vysto bendrosios paskirties erdves?“, „kokie egzistuoja vietos gyventojų įsitraukimo į bendruomenės veiklas mechanizmai?“, „kaip vietos gyventojai apibrėžia bendrosios paskirties

erdves ir kokias funkcijas „prisiskiria“ sau (t. y. kaip vietos gyventojai atsako į klausimą, kam priklauso ir kas tvarko bendrosios paskirties erdves).

Šio straipsnio tikslas – išgryninti bendrųjų erdvių regeneravimo modelį Pavilnio apylinkių (Vilnius) sodų bendrijose, ypatingą dėmesį skiriant vietos gyventojų įsitraukimui į bendruomenines veiklas. Rašant šį straipsnį remiamasi 2013–2014 m. atlikto tyrimo duomenimis. Tyrimo objektas buvo Pavilnio sodo bendrijose³ esančios bendrojo naudojimo erdvės, jų reorganizavimas. Pirmajame tyrimo etape buvo taikomas įtraukiančio stebėjimo metodas. Tyrimo metu buvo fiksuojamos įsisavinamos ir neįsisavinamos bendrojo naudojimo erdvės ir stebimi šių erdvių pokyčiai. Antrajame tyrimo etape buvo atlikti giluminiai interviu su bendrijų pirmininkais bei bendrijų nariais, siekiant atskleisti įsitraukimo į bendrą sodų bendrijų erdvių vystymo veiklas formas. Tyrimo metu keitėsi ir sodų bendrijų erdvės elementai: senąsias bendrųjų sodų bendrijos planų lenteles pakeitė naujos, bendrijų atstovai dalinosi informacija apie bendruomenių suplanuotus, bet dar neįgyvendintus pokyčius (pvz., kelių sutvarkymą).

Sodų bendrijos: nuo kolektyvinių sodų iki gyvenamosios vietos

Mėgėjiško sodo apraiškų randama daugelyje pasaulio šalių. Paplitęs bendruomenės sodų fenomenas turi daugialypę paskirtį: tai maisto, estetinio pasitenkinimo ir rekreacijos šaltinis. Apžvelgdamas nedidelių bendruomenės sodų (*small community gardens*) tipus, G. Groening

mėgėjiška sodininkystė“ (Lietuvos... 2003). Cituojant tyrimo medžiagą ir nurodant bendrijos sodų pavadinimus, bus vartojama santrumpa „S/B“.

² Sodų bendrijų genezės problematiką plėtoja ir istorikas R. Trimakas, tačiau šis mokslininkas nėra paskelbęs mokslinių darbų šia tema, nors aktyviai gvildena sodų bendrijų problematiką populiariojoje spaudoje ir interviu.

³ Tirtos Pavilnio (Vilnius) sodų bendrijos, esančios abipus Juodojo kelio, tarp Kalnėnų, Gurių ir Aukštutinio Pavilnio: „Aguona“, „Gintaras“, „Veteranas“, „Saulutė“, „Energija“, „Tulpė“, „Mikronas“, „Riešutas“, „Tabakas“, „Avalyninkas“, „Švietimas“, „Berželis 1“, „Statybininkas“, „Tėvynė“. Šios sodų bendrijos pasirinktos dėl galimybės geriau įsitraukti į stebėjimą, stebėti reiškinių vystymosi dinamiką, nes tyrimo autorė gyvena Pavilnyje, vienoje iš tiriamųjų sodų bendrijų.

a

b

1 pav., a, b. Bendrieji sodų bendrijų planai. Bendrosios erdvės planuose retai būna pažymėtos, išimtį sudaro vandens telkiniai, dažniausiai tvenkiniai

(2005) pateikia didelį jų atitikmenų sąrašą skirtingose šalyse⁴ ir tvirtina, kad daugialypė jų paskirtis išlieka ta pati. Tačiau sąlygos pakeisti sodo sklypo funkciją, paversti jį rezidencine erdve, aptinkamos ne visur: pavyzdžiui, Vokietijoje sodo sklypai dažniausiai nuomojami pagal sutartį vieneriems ar daugiau metų, ir tik nedidelė jų dalis savininkams priklauso privačios nuosavybės teise. Kita vertus, daugumoje šalių sodininkai vienijasi į draugijas, asociacijas (pvz., Anglijos *National Society of Allotment and Leisure Gardeners*).

Pirmieji kolektyviniai sodai Vilniaus mieste pradėjo kurtis 1953 m. (Lietuvos sodininkų... 2013), pagal kitus šaltinius, – 1959 m. (Bronušas

1988)⁵. Jie buvo kuriami prie įmonių, įstaigų ir organizacijų, pavyzdžiui, prie Vilniaus universiteto, Vilniaus pedagoginio instituto, Vilniaus šiluminės elektrinės. Kolektyvinio sodo plotai buvo suskirstyti 6–12 arų sklypais ir skirti vienam sodininkui (1 pav.). Kolektyvinių sodų formavimosi pradžioje buvo leidžiama pasistatyti tik nedidelį, 20 kv. m., vasarnamį, nuo 1987 m. leistino statyti namelio plotas buvo padidintas iki 50 kv. m.⁶

Dalis kolektyvinių sodų buvo pavadinta pagal gamyklų ar įmonių, prie kurių jie buvo steigti, pavadinimus (pvz.: „Metalurgas“, „Baldai“,

⁴ Austrijoje, Šveicarijoje bei Vokietijoje jie vadinami *kleingärten* (išvertus – mažas sodas), *allotment gardens* (sklypų sodai) – Jungtinėje Karalystėje, *ogródek działkowy* (sklypų sodas) – Lenkijoje, *rodinní zahrádka* (šeimos sodas) – Čekijos Respublikoje, *kiskertek* (maži sodai) – Vengrijoje, *volkstuin* (sklypų sodai) – Nyderlanduose ir Belgijoje, *jardins ouvriers* (darbininkų sodai) ir *jardins familiaux* (šeimos sodai) – Prancūzijoje ir Belgijoje, *kolonihave* (sklypų sodai) – Danijoje, *kolonihage* (sklypų sodai) – Norvegijoje, *kolonitradgard* (sklypų sodai) – Švedijoje, *siirtolapuutarhat* (sklypų sodai) – Suomijoje, *shimin-noen* (miesto sodai) – Japonijoje, *community gardens* (bendruomenės sodai) – JAV (Antrojo pasaulinio karo metais jie dažnai buvo vadinami pergalės sodais tiek JAV, tiek Kanadoje bei Australijoje).

⁵ Pirmasis bendrijos sodas „Rūta“ buvo įkurtas 1949 m. Kauno rajone (Sodininkų bendrijos 2013). Iš pradžių kolektyviniams sodams steigti buvo skiriamos tik ne žemės ūkio naudos, o vėliau – ir naudojama žemė, ir didesni jos plotai (Lietuvos sodininkų... 2013).

⁶ Cituojamas VSRK ir Lietuvos valstybinio agropromoninio komiteto 1987 m. įsakymas Nr. 247/632 dėl kolektyvinių sodų projektavimo ir statybos juose instrukcijos patvirtinimo: „Instrukcijoje nustatyta, kad sodo namelių statyba individualiuose sodo sklypuose gali būti vykdoma pagal tipinius, kartoninius ir individualius projektus. Esami sodo nameliai gali būti rekonstruojami pagal parengtus projektus. Projektus derina miestų landšafto architektai ir rajonų vyr. architektai. Individualiuose sodo sklypuose gali būti statomi apkūrenami nameliai iki 50 kv. m užstatyto ploto (neįskaitant terasos bei atviros verandos), taip pat ūkiniai pastatai naminiams paukščiams, triušiams bei ūkiniam inventoriui laikyti“ (Valstybinė teritorijų planavimo... 2009).

„Elektronika“). Neretai pavadinimas sietas su gamta, jos elementais (pvz.: „Tulpė“, „Gintaras“, „Gluosnis“), kartais pavadinimas renkamas pagal vietovardžius (Verkiai, Dvarčionys, Baniškės, Kirtimai, Mažieji Gulbinai, Naujieji Kalveliai). Pradinis ryšys su įmonėmis lemia tai, kad sodų bendrijų bendruomenės iš dalies yra profesinės (nors pirmiausia jos priskirtinos vietos bendruomenės tipui)⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad, bendrijos sodams virstant gyvenamąja vieta, gatvėms imta suteikti pavadinimus (pvz., Pavilnio sodų 1-oji gatvė, Gurių sodų 3-ioji gatvė), nors kolektyviniuose soduose gatvėvardžiai dažniausiai buvo suteikiami nebent pagrindinei sodų gatvei⁸.

Nuolat didėjant urbanizacijai, šie mažieji sodai tapo integrali daugumos visuomenių kultūros dalis (Groening 2005). Lietuvoje, keičiantis sodų bendrijų narių santykiui su sklypu⁹, ima formotis naujas kasdienio gyvenimo sodų bendrijose modelis. Atrodytų, sodininko santykį su sklypu bei tarpusavio sąveikos intensyvumą (ir lankymosi savo sklype periodiškumą) apibrėžia sezoniškumas. Vasarnamiuose

laikomi būtini instrumentai, tai poilsio vietos, tačiau vasarnamiai nėra skirti nuolatiniam gyvenimui. Kaip teigė vienas respondentų, „aš pats [čia] negyvenu, aš tik vasaroju. Yra minčių [gyventi]. Aš čia, šiuose soduose, nuo gimimo. Tėvai kažkada, gal aštuntajame dešimtmetyje, gavo sodus“ (S. V., S/B „Riešutas“). Tačiau sodininkai aktyviai dalyvauja sodų bendrijos gyvenime¹⁰, neretai kaip tik sodininkai eina bendrijų pirmininkų pareigas, ima spręsti infrastuktūros problemas. Ilgamečiai sklypų savininkai brėžia aiškią ribą tarp *tikrųjų sodininkų*, atvažiuojančių ir dirbančių tik vasarą, ir laikinų šeimininkų, siekiančių parduoti sklypą, bei naujų savininkų, kurie atsikrausto į sodus gyventi: „[tikrųjų sodininkų] anūkai dirbti nenori, daug yra apleistų [sodų], sunku suieškoti – kas užsieny, grįžta, parduoda“; „kiekvienais metais gyvenančių vis daugėja <...>, bėga iš miesto, nes brangu mieste gyventi“ (S. V., S/B „Riešutas“). Interviu metu ėmė ryškėti ir *pusiau sodininko* kategorija, kuri taikoma, apibūdinant sodų bendrijų dalyvius, derinančius mėgėjišką sodininkystę su rekreacija. Respondentų buvo pabrėžiamas kategorijos *sodininkai* nykimas, *pusiau sodininkų* tipas atpažįstamas kaip dar egzistuojantis, o *nuolatiniai gyventojai* – kaip vis didėjanti sodų bendruomenių dalis. Įsitraukimo į bendrosios erdvės vystymą laipsniai siejami su anksčiau minėtu sodų bendrijos dalyvių tipu: „Sodininkai – tie, kurie atvažiuoja ir jiems reikalinga ramybė, nes jie atvažiuoja vasarą iš savo butų ir jie nori ilsėtis, nori pasisodinti vieną kitą daržovę ir jiems reikalinga ramybė. Pusiau sodininkai – tie, kurie atvažiuoja, pabūna ir išvažiuoja, tai jiems iš viso „tas pats“, ar bus vaikų žaidimų aikštelė, ar komunikacijos bus, ar nebus, o treči yra gyventojai – tai žmonės, kurie nuolat gyvena ir jiems reikia visko – jiems reikia ir vaikų žaidimų aikštelių, apšvietimo, reikia

⁷ Kaip nurodo S. Būdvytis (1994), apžvelgęs bendruomenės apibrėžimų įvairovę, bendruomenė susiformuoja skatinama aiškaus konkretaus intereso, o bendrija laikoma teritorija su joje gyvenančiais žmonėmis ir jų tarpusavio ryšiais. Bendruomenė apibrėžiama kaip žmonių, gyvenančių apibrėžtoje teritorijoje ir turinčių bendrų interesų, bruožų ar ypatybių, sutarimas bendrai veiklai, kuri grindžiama savivaldos, savarankiškumo ir savitarpio pagalbos principais (Pilipavičius 2008). Sodininkų bendrijų bendruomenės sudarytos pirmiausia vietos ar teritorijos pagrindu, tačiau negalima atmesti ir kitų svarbių sandų – bendrų interesų ir priklausymo tai pačiai žmonių grupei.

⁸ Analizavęs Lietuvos miestų urbanizuotų vietovių gatvėvardžius urbanistas T. Butkus atkreipė dėmesį į Sodo (Sodų) topo populiarumą: Lietuvoje tokių gatvių yra daugiau kaip tūkstantis, vien Vilniuje – 348 gatvės, esančios sodų bendrijose (Butkus 2011: 214).

⁹ Žemės ūkio ministerijos duomenimis, mėgėjiškos sodininkystės veikloje, įskaitant šeimos narius, dalyvauja apie vieną milijoną šalies gyventojų, ir šiuo metu apie 90 procentų sodų yra privatizuoti (Lietuvos... 2013). 2000–2012 m. augo privačios nuosavybės turinčių asmenų skaičius sodų bendrijose, o valstybinės žemės naudotojų skaičius mažėjo (Atkocevičienė, Sudonienė 2013).

¹⁰ Įsitraukimas į sodų bendrijos gyvenimą gali būti laipsniškas, pvz.: „nuo 2000-tųjų nariu tapau ir vaikščiojau į susirinkimus, ir nevaikščiojau, anksčiau tėvas vaikščiojo, o grįžęs namo pasakojo“ (S.V., S/B „Riešutas“).

kelių, žodžiu, jiems reikalinga gerovė“ (D. M., S/B „Gintaras“)¹¹.

Šios trys grupės (sodininkai, pusiau sodininkai bei nuolatiniai gyventojai, kurių gyvenamoji vieta yra sodų bendrija) ir sudaro besiformuojančias sodų bendruomenes. Tačiau sodų bendruomenės planų įgyvendinimo sėkmė nemažai priklauso ir nuo savivaldybės palaikymo (jo stoką buvo nurodęs ne vienas respondentas). Sodų bendrijoms keičiant funkciją į rezidencinę, ima formotis ne tik naujos bendruomeninės praktikos (nors, kaip pamatysime, kai kurios bendruomenių ryšių stiprinimo formos nepakito), bet ir bendruomeninė erdvė, kurios vystymas reikalauja investicijų.

Nuo sanitarinės zonos iki bendruomeninės erdvės formavimo

Vietos gyventojų santykius su kasdiene aplinka padeda apibrėžti H. Lefebvre'o teisės į miestą koncepcija (Lefebvre 1996). Ji apima dvi pagrindines gyventojų teises: teisę dalyvauti ir teisę pasisavinti erdvę. *Pasisavinimas* suteikia miestiečiams teisę išnaudoti erdves savo kasdieniniame gyvenime. Teisė tinkamai išnaudoti miesto erdves įgyvendinama per kasdienes veiklas: tai teisė gyventi, žaisti, dirbti, ženklinti ir valdyti šias erdves. Tai ne vien teisė naudoti jau egzistuojančias erdves, tai teisė pagal miestiečių poreikius organizuoti bei kurti erdves. Vietų potencialo pritaikymas vietos gyventojų poreikiams yra viena iš teisės į miestą apraiškų. Teisę dalyvauti galėtume išplėsti ir traktuoti kaip galimybę naudoti miesto erdvių potencialą, būti įtrauktam į svarbiausius įvykius, turėti teisę prisidėti prie sprendimų priėmimo. H. Lefebvre'o

komentatoriai pabrėžia, kad remiantis teisės į miestą koncepcija miestiečiai matomi kaip centrinė ašis priimant sprendimus dėl miesto erdvių, jų vaidmuo turėtų būti pagrindinis ir tiesioginis (Purcell 2002). Šių dviejų teisių sąveika aptinkama, analizuojant bendruomeninių erdvių formavimo procesus kaimynijose arba sodų bendrijose. Erdvė tampa bendruomenine tuomet, kai vietos gyventojai įgyvendina teisę dalyvauti sprendimų priėmimo ir pačios erdvės vystymo procesuose. Minėti procesai aptinkami nagrinėjant sodų bendrijų sanitarinių zonų vartimą bendruomeninėmis erdvėmis, kai vietos gyventojų valia keičiamos tam tikros zonos funkcijos ir naujai suformuotoje bendroje erdvėje plėtojamos įvairios bendruomenę sutelkiančios veiklos formos.

Užtikrinant kolektyvinių sodų agrarinę funkciją (galimybę užsiauginti savo reikmės daržovių, vaisių bei uogų), kolektyvinių sodų teritorijoje buvo įrengiami grėžiniai, statomi vandens bokštai ir įrengiamos antžeminio vandentiekio prieigos kiekvienam sodo sklypui¹². Vandens grėžiniui bei vandens bokštui įrengti buvo būtina atskira erdvė, vadinamoji *sanitarinė zona*, kurioje nebuvo galima vykdyti kitos veiklos. Neretai minėtoji sanitarinė zona būdavo atitverčiama tvora, laikantis sanitarinės vandenviečių zonos reikalavimų. Pakitus teisinei bazei ir pradėjus leisti privatizuoti sklypus bei statyti didesnės kvadratūros namus, vienoje sodų bendrijose gyvenamuosius namus statantys savininkai kasė nuosavus grėžinius, kitose vandens tiekimo problema spręsta visos bendrijos mastu, sanitarinėje zonoje įrengiant giluminį grėžinį¹³, iš kurio tiekiamas geriamas vanduo visai sodų bendrijai.

¹¹ Galima konstatuoti naujų vietos tapatybių formavimąsi. Šis procesas apima itin platų spektrą sričių: Jungtinėse Valstijose bei Didžiojoje Britanijoje atlikti tyrimai liudija, jog kaimynijos sąlygos veikia įsidarbinimo galimybes, nusikalstamumo paplitimą, gerovės lygmenį, socialines grupes ir daugelį kitų sričių bei formuoja vietinių žmonių pasirinkimus, elgseną bei susitapatinimą su esama aplinka arba jos neigimą, atmetimą (Livingston *et al.* 2008).

¹² Kolektyviniuose soduose buvo tiekiamas „vasaros vanduo“, taip pavadintas todėl, kad buvo tiekiamas šiltuoju metų laiku, t. y. sodininkavimo sezono laikotarpiu (nuo balandžio–gegužės iki spalio–lapkričio).

¹³ Pagal dabartinius reikalavimus grėžinių apsauginė zona neviršija 5 m, todėl dažnai lieka pakankamai laisvos erdvės, kurios potencialas, kaip paaiškėjo atlikus tyrimą, vis dar menkai išnaudojamas.

a

b

c

d

2 pav. Buvusios sanitarinės zonos virsta vietos gyventojų laisvalaikio erdve (a, b, c, d)

Buvusios sanitarinės zonos atvėrė naujas galimybes vietos gyventojams: jas pradėjo naudoti bendrijos susirinkimams organizuoti, kitur įrengiamos vaikų žaidimų aikštelės, suoleliai vyresnio amžiaus sodininkams. Taigi pamažu ši, neretai buvusi aptverta ir eiliniam sodininkui neprieinama, erdvė kito ir tapo sodo bendrijos bendrojo naudojimo erdve, buriančia bendruomenę bei skatinančia ieškoti naujų tos erdvės naudojimo scenarijų, įtraukiant ir mainų tinklus bei koncertų bendruomenės nariams organizavimą. Bendrosiose sodo bendrijų erdvėse įgyvendinant iniciatyvas formuojama bendruomeninė erdvė. Analizuodama viešųjų erdvių gaivinimo procesus, J. Lavrinec (2013) siūlo išskirti „scenografinius“ erdvės elementus ir jų apibrėžiamus veiklos „scenarius“. Ši perskyra taikytina ir analizuojant sodų bendrijų erdvių regeneraciją. Prie „scenografinio“ lygmens priskiriami materialūs elementai, formuojantys bendruomeninę erdvę (minėti suoleliai, pavėsinės, vaikų žaidimų aikštelių bei sporto aikštelių

elementai, taip pat ir draudimo ženklai). Šie elementai atveria arba riboja veiklą (arba, kaip nurodo tyrinėtoja, „scenarijų“) galimybes. Tarp šių veiklų paminėtinos įvairios laisvalaikio ir bendro darbo formos: bendruomeninės šventės, mainai ir talkos. Šios veiklos iškelia naujų elementų poreikį (2 pav., a, b, c, d). Taigi, teisė į bendrąją erdvę įgyvendinama ir vystant buvusias sanitarines erdves – įrengiant naujus elementus, ir plėtojant naujas su šia erdve susijusias iniciatyvas (pvz., rengiant turnyrus, inicijuojant žaidimus ir pan.).

Tam tikros bendrijos, disponuodamos išskirtiniais gamtiniais resursais arba išvysčiusios bendrąją erdvę, virsta traukos centru: „Pas mus yra <...> maudyklė, tai ten pas mus iš visų sodų, iš aplinkinių eina. Viešojo erdvė čia, kur yra vandenvietė, čia yra vykdomi visuotiniai narių susirinkimai“ (S. V., S/B „Riešutas“). Bendrosios erdvės populiarumas tampa iššūkiu bendrijai, skatina spręsti atvirumo ir uždarumo klausimą. Empirinis tyrimas atskleidė, kad sodų bendrijos

pasižymi nevienodu atvirumu: pavyzdžiui, įrengusios naujas žaidimo erdves ir palikusios jas atviras kitų bendrijų vaikams, jos nebūtinai sulaukia simetriškos reakcijos iš kaimynystėje esančių bendrijų. Pavyzdžiui, vienos iš tyrinėtų bendrijų pirmininkė, komentuodama kaimynystėje esančios bendrijos nuostatas, pastebi: „Jie taip sako: kai ateina kiti vaikai, tai jie netausoją sūpynių, viso inventoriaus, to, kuris yra skirtas vaikų žaidimų aikštelei. Bet vaikai, jie migruoja. Aš ir pirmininkei sakiau: „Jūsų vaikučiai ateina į mūsų sodo bendriją, mūsų vaikučiai bendrauja su Jūsų sodo bendrijos vaikais“. Aš labai natūraliai priimu tą migraciją, na jie kažkaip nelabai“ (D. M., S/B „Gintaras“). Kaip dažna uždaroumo priežastis nurodomas žalingas aplinkai ateinančių kažką veikti žmonių elgesys, kai bendruomeninė erdvė nėra tausojama. Pastebima atsiribojimo formų įvairovė, kai naudojami ne tik fiziniai barjerai, bet ir ženklai, arba bendrosios paskirties erdvė stebima. Polinkis atsiriboti nuo šalia esančių sodų bendrijų leidžia išvelgti teritoriškai uždarytų bendruomenių (*gated communities*) bruožus (3 pav., a, b).

Iššūkiai, kuriuos kelia buvusios sanitarinės zonos, sutelkia vietos bendruomenę, skatina bendrijos narius aiškiai formuluoti savo poreikius, derinti skirtingų amžiaus grupių interesus, sąveikauti (arba ne) su greta esančiomis bendrijomis. Neretai pabrėžiamas mažų vaikų tėvų vaidmuo skatinant bendrojo naudojimo

erdvės vystymą. Visi respondentai pabrėžė bendruomenės palaikymo bei pritarimo vykdymoms veikloms svarbą, kai kurių bendrijų atstovai akcentavo tiesioginį bendrijos narių indėlį į bendrąsias veiklas, susijusias su bendrojo naudojimo erdvės tobulinimu, puoselėjimu bei priežiūra. Paskutiniame skyrelyje apžvelgsime pagrindinius bendrus „scenarijus“, kurie stiprina vietos gyventojų santykį su bendruomene ir bendrąja erdve.

Vietos bendruomenės komunikacijos kanalai ir tarpininko vaidmuo

Efektyvus bendrojo naudojimo erdvių įsavinimas sodų bendrijose tiesiogiai priklauso nuo vietos gyventojų aktyvumo, kai bendrijos nariai ne tik išreiškia savo poreikius, bet ir prisideda siekiant juos įgyvendinti. Tai reikalauja informacinių priemonių, prieinamų visiems bendrijos nariams. Tyrimo metu paaiškėjo, kad bendrijų nariai aktyviai naudojasi skelbimų lentomis bei internetinėmis bendrijų grupėmis, derina šias priemones (4 pav.). Paprastai sodų bendrijos turi informacines lentas, greta kurių kabo sodų bendrijos planas, ne vienoje bendrijoje planas pasitinka prie pagrindinio įvažiavimo.

Greta šių tradicinių informavimo priemonių sėkmingai taikomas ir po truputį vis labiau besiskverbiantis kitas bendruomenės narių

a

b

3 pav. Sodų bendrijų buvusiose sanitarinėse zonose įkurtos aikštelės nebūtinai yra aptveriamos (a), tačiau prieigose pasitinka lentelės su nedviprasmišku užrašu (b)

4 pav. Sodininkų bendrijos derina skelbimų lentų ir internetinių svetainių privalumus. Bendrajame bendrijos plane paskelbta nuoroda į internetinę grupę, skirtą vietos gyventojams

įsitraukimo mechanizmas – internetinės grupės, skirtos vietos gyventojams. Kaip pažymi tyrinėtojai, virtualios platformos, kur įvykių nariai diskutuoja bendruomenei aktualiais klausimais, įkelia renginių nuotraukas ir dalinasi išpūdžiais, „pratęsia“ įvykius ir jų sukeltas emocijas (Lavrinc 2011: 74). Dalinimasis išpūdžiais ir nuotraukomis virtualioje erdvėje tapo neatsiejama bendruomenės sutelkiančia įvykių dalimi, leidžiančia palaikyti ryšius su išvykusiais vietos bendruomenės nariais (Ibid). Nors kol kas internetinių sodų bendrijų puslapių svetainių nėra itin daug, tačiau augantis tokio tipo svetainių populiarumas yra aiški tendencija. Kai kurios svetainės jungia ne vieną bendriją (pvz., <http://www.sodai.eu/>). Svetainėje www.manobendrija.lt apsilankę lankytojai gali susirasti savo sodo bendriją, užsiregistruoti ir su savo bendrijos nariais diskutuoti jiems aktualiais klausimais. Patyrinęs sodų bendrijų tinklalapius matyti,

kad kai kurie iš jų pateikia ne tik siaurą, su sodo bendrijos aktualijomis susijusią, informaciją, tačiau ir bendrijos nariams naudingų nuorodų, įvairių mokslinių straipsnių. Kai kurie tinklalapiai naudojami aktyviai, turi išgrynintą meniu, kiti dar formuojasi. Pagrindinė jų funkcija yra informavimas apie įvykius, susijusius su bendrijos gyvenimu: apie bendrijos valdybos sprendimus, vykstančius visuotinius susirinkimus, talkas, šventes. Kai kurios sodų bendrijos turi ir savo paskyras populiariuose socialiniuose tinkluose, tarkime, Facebook, pvz., <https://www.facebook.com/dituvossodai.lt>. Taip siekiama efektyvesnės komunikacijos su savo bendrijos nariais, aktyviai besinaudojančiais šiuo socialiniu tinklu. Pateikti pavyzdžiai neleidžia sutapatinti šių bendruomenių su „virtualiomis bendruomenėmis“ (žr. Leliūgienė, Sadauskas 2011), tačiau tam tikrų užuomazgų esama.

Raktinis vaidmuo suburiant ir aktyvuojant bendruomenę atitenka aktyviems bendruomenės nariams, kurie paskatina intensyvesnę komunikaciją tarp bendruomenės narių, tarp skirtingų bendruomenių, tarp vietos bendruomenės ir savivaldybės. Apie bendruomenės branduolį, skatinantį ar inicijuojantį pokyčius, kalbėjo beveik visi respondentai (vienais atvejais kaip aktyvi grupė išskiriami jauni tėveliai, kurių iniciatyva buvo pradėta kurti vaikų žaidimų aikštelė, kitais – vyresnės kartos bendrijos nariai). Vis dėlto ne mažiau svarbus ir bendrijos pirmininko vaidmuo.

Sodų bendrijose bendruomenės interesai yra atstovaujami sodo bendrijos valdybos, renkamos visų bendruomenės narių visuotinio susirinkimo metu. Paprastai mažesnėse sodų bendrijose į valdybą siūlomi gatvelių atstovai, taip valdyboje yra atstovaujama visų bendrijos narių interesams. Ypatingą vaidmenį šioje struktūroje tiek teisiniu požiūriu, tiek reguliuojant bendruomenės sątus atlieka sodo bendrijos valdybos pirmininkas, galintis vien formaliai eiti šias pareigas arba tapti bendruomenę vienijančia ašimi, tarpininku ne tik tarp bendruomenės narių, bet ir tarp vietos bendruomenės bei kitų sodų bendrijų, taip pat tarp bendrijos ir savivaldybės.

S. Nefas (2007), apibrėždamas funkcionalią vietos bendruomenę, vienu iš pirmųjų kriterijų išskyrė lyderio (-ių) svarbą. Šią mokslininko įžvalgą patvirtino Pavilnio sodų bendrijose atliktas empirinis tyrimas, kuris atskleidė, jog lyderystės savybių turintys bendrijų valdybos pirmininkai efektyviau tvarko savo atstovaujamas sodo bendrijas bei palaiko glaudžius abipusius ryšius su vietos bendruomene. Ypač ryškiai matyti, kai bendruomenės ir pirmininko ryšys trūkinėja, tai galima matyti ne tik iš fizinės išraiškos (menkai įsisavinta bendroji erdvė), bet ir iš to, kad stringa bendruomenės būrimo mechanizmai (vienos iš bendrijų atvejis, kai bendros veiklos formos, pvz., talkos, yra ignoruojamos vienareikšmiškai replikuojant: „pas aną pirmininką būčiau ejęs“).

Vietos tradicijų kūrimas ir puoselėjimas: šventės ir talkos

Ypatingą reikšmę stiprinant bendruomeninius ryšius turi tradicijų kūrimas, bendros veiklos organizavimas ar šventimas drauge. Talkų ar švenčių svarbą pabrėžė efektyviai įsisavinusių bendrąsias erdves bendrijų atstovai. Bendruomenę jungiančios šventės ir talkos atlieka dvejopą funkciją: tai ir komunikaciją tarp vietos gyventojų stiprinanti priemonė, ir galimybė įsitraukti į bendruomeninės erdvės kūrimą. Dalyvavimas kuriant bendruomeninę erdvę sustiprina santykius tarp vietos gyventojų. Savo ruožtu, vietos gyventojus sutelkiantys įvykiai sukuria sąlygas atsiskleisti vietos bendruomenės kūrybiniais resursams, paaiškinant, kad tarp bendruomenės narių esama organizatorių, muzikantų, menininkų, tekstų kūrėjų, renginių vedėjų.

Gretindamas dabartines bei senąsias lietuvių tradicijas, kur tiek kvietimas į talką, tiek pati talka, o juolab po jos ejęs patalkys buvo svarbūs, S. Nefas (2007) teigia, kad talka buvo vienas iš pagrindinių bendruomenišką sugyvenimą lėmusių veiksmų. Jis atkreipia dėmesį į dvilypį talkos interpretavimą sovietiniu laikotarpiu:

prievartos pobūdį turėjusios talkos sukeldavo gyventojų priešiskumą (kaip protesto poziciją). Na o pagalba, talkininkavimas kaime gyvenantiems giminaičiams daugiau buvo suvokiami kaip trumpalaikė pramoga. Remdamasis atlikto tyrimo duomenimis, S. Nefas daro išvadą, kad „vietos bendruomenei funkcionuoti svarbūs bus tradiciniai veiksniai: pagalba nelaimėje, bendros šventės, o talkos nebeatliks svarbesnio vaidmens“ (Nefas 2007). Sunku nesutikti, kad talkos dabartinėje visuomenėje nebeatlieka tokio vaidmens, koks joms buvo priskiriamas tradicinėje senosiose kaimo bendruomenėse, tačiau Pavilnio sodų bendrijose atliktas empirinis tyrimas atskleidė, kad talkos sodo bendrijose vis dar yra vienas iš veiksmų, sėkmingai buriančių bendruomenę, juolab kad po talkos tradiciškai neatsisakoma patalkio, bendro pasivažiavimo, kurio metu moterys ir gėlių sodinukais spėja pasikeisti. Kalbinti sodų bendrijų atstovai talkas minėjo ne tik kaip bendruomenę buriančią iniciatyvą, bet ir kaip edukacinę priemonę jaunajai kartai: „vaikai turi savo darbelius, geranoriškai dalyvauja, vėliau labiau tausoja, prižiūri savo teritoriją“ (E. M., S/B „Mikronas“). „Iš tikrųjų būna labai smagu, kai ateina šeima, atsiveda vaikučius, tie patys vaikai tvarko, paskui toje pačioje aikštelėje žaidžia“ (G. M., S/B „Gintaras“).

Siekiant išsiaiškinti, kaip skatinamas bendrijos narių dalyvavimas bendroje veikloje, paaiškėjo, kad stiprių ir vieningų bendruomenių nariams ypatingų skatinimo mechanizmų nereikia, priešingai – kai kuriuos narius reikia sulaikyti nuo dalyvavimo bendroje veikloje (S/B „Mikronas“ atvejis, kai bendrijos senjorų prašoma nedalyvauti talkose – „neetiška žiūrėti, kaip jie grėbia ir jiems sunku“). Kitu atveju stebimas primygtinis skatinimas ar net grasinimas: vienoje iš bendrijų už nedalyvavimą talkose buvo numatyta piniginė sankcija, kuri buvo taikoma, tačiau neefektyviai, nedavė laukiamų rezultatų. Vis dėlto pripažįstamas esminis vidinės motyvacijos vaidmuo. Komentuodamas bendrijos narių nenorą dalyvauti talkose, vienos iš bendrijų atstovas pastebi: „jeigu reiktų eiti reikalauti, tai, be abejo, aš išsireikalausiu,

bet ar verta. Bet negali priversti žmogaus. Jam pačiam turi kilti noras, pareiga atsirasti“ (S. V., S/B „Riešutas“). Bendrijų atstovų efektyviausiu pripažintas skatinimas – tai pačių bendruomenės narių vieni kitų paakinimas (S/B „Švietimas“, S/B „Gintaras“), ypač veiksminga priemonė jauniausios bendruomenės atstovų kartos rankose (juolab tada, kai ji nukreipta į tėvų kartą).

Talkų metu ne tik fiziškai sutvarkomos bendrijos viešosios erdvės, bet ir ugdoma jaunesnių bendruomenės narių atsakomybė, emocinė priklausomybė bendruomenei, kuriama bendruomeniškumo dvasia. Talkų metu vyksta ir intensyvesnė komunikacija tarp bendruomenės narių, kuriami mainų tinklai (po talkų kaimynės keičiasi sodinukais, receptais, ir pan.), kurie gali išsivystyti į savarankiškas bendruomenės narių sąveikos formas. Po talkų bendrijose paprastai būna patalkys, kai dalyviai pasivaišina, bendrauja, keičiasi idėjomis. Bendros šventės yra kita dalyvavimo forma, prisidedanti prie bendrųjų erdvių vystymo. Kalbinti respondentai nurodė ir tradicinėmis tampančias ar pretenduojančias tapti šventes: Naujieji metai, Užgavėnės, Velykos (anot S/B „Mikronas“ atstovės – šventės lyg ir nėra bendrijos tradicija, bet „žmonės kaip ir laukia jų“). Įdomu, kad bendrijos, kurios bendrosios erdvės yra silpnai įsisavintos (o tai laikytina trūkinėjančių ryšių tarp bendrijos narių ir pirmininko požymiu), atstovas nurodė, kad „*baliams* nėra lėšų“.

Bendros šventės ne tik leidžia artimiau pažinti bendruomenės narius, kartu pasidžiaugti bendrais pasiekimais, tačiau įtraukia žaidybinių elementą, leidžia atskleisti vietos potencialą. Viešųjų erdvių gaivinimo problematiką plėtojantys tyrinėtojai nurodo, kad žaidybinių elementą turintys įvykiai skatina dalyvius išvystyti emocinį solidarumą (Lavrinec 2011). Kadangi žaidybiniai ritualai steigia distanciją su „rutininiu vietos scenarijumi“, jie išryškina kasdienybėje užgožtą vietos potencialą ir pademonstruoja, kaip jį galima efektyviau panaudoti (Lavrinec 2011). Taip žaidybinis švenčių elementas ir sustiprina vidinius bendruomeninius

ryšius bei bendruomenės narių ryšį su pačia bendrąja erdve.

Bendra veikla sudaro sąlygas atsiskleisti ir pačios bendruomenės, ir bendrųjų erdvių potencialui: pavyzdžiui, mainai (sudarantys potalkio dalį arba išsivystę į savarankišką bendruomenės narių sąveikos formą) gali būti atliekami privačiai tarp bendruomenės narių, tačiau tam tikrais atvejais jiems gali būti pritaikyta ir bendroji erdvė, arba jie gali tapti tradicine bendruomeninės šventės dalimi. Apibendrinant galima teigti, kad šventės ir talkos užtikrina glaudesnius ryšius tarp bendruomenės narių ir palaiko pačių erdvių gyvybingumą¹⁴.

Išvados

Galima konstatuoti, kad bendruomeniniai ryšiai tarp bendrijų gyventojų ir vietos savivaldos dar formuojasi, todėl ir bendrosios paskirties erdvių naudojimas jose dar gana menkas. Bendrojo naudojimo erdvių potencialas sodų bendrijose kol kas yra pradiniam vystymosi etape. Tačiau efektyvių bendrosios erdvės naudojimo scenarijų paieškos jau vyksta, o vietos

¹⁴ Stebint bendruomeniškumo formavimąsi sodų bendrijose bei analizuojant iššūkius ir sprendimus, kuriuos išvysto besiformuojančios sodų bendruomenės, kyla klausimas apie galimas sodų bendrijų vystymosi perspektyvas. Viena iš kūrybinio potencialo realizavimo formų sodų bendrijose gali būti susijusi su ekologišku maistu: kai bendrijoje ne tik auginamas maistas, bet kuriamas vietos prekės ženklas, organizuojami turgeliai (arba maistas realizuojamas per kavinę). Šios veiklos krypties pavyzdys – aktyviai besivystantis kolektyvinių daržų judėjimas Vakarų Europoje, ypač daug pasekėjų turintis Didžiojoje Britanijoje bei Vokietijoje. Jo dalyviai, turintys kolektyvinius daržus, rengia vietinius turgelius, pritraukiančius ne tik vietos gyventojus, bet ir turistus. Ši veiklos kryptis leistų sujungti visas tris anksčiau išskirtas sodų bendruomenės grupes: sodininkus (kurie galėtų auginti daržoves parduoti), pusiau sodininkus ir nuolatinis gyventojus (kurie galėtų padėti organizuoti turgelius ar tiesiog įsigyti vietoje išaugintų ekologiškų daržovių ar vaisių). Šio modelio vystymas ir kūrybinių sodų bendrijų resursų kartografavimas, kuris leistų nustatyti socialinio verslumo galimybes, reikalauja atskiro detalaus tyrimo (pvz., žr. Carpenter 2013).

bendruomenės ima formuoti vietos tradicijas. Pažymėtina dalyvavimo bendrijos gyvenime formų įvairovė: dalyvavimas susirinkimuose, talkos, bendros šventės ir kitokia bendra veikla stiprina bendruomeninius ryšius ir tai atsispindi bendrojo naudojimo erdvių organizacijoje.

Efektyvų bendrojo naudojimo erdvės pritaikymą turėtų lemti ne vienas veiksnys, tačiau bendruomenės ir tarpininko vaidmuo yra vieni iš svarbiausių sandų šiame procese. Svarbus aspektas yra savivaldybės teikiamas arba neteikiamas bendrijų iniciatyvų palaikymas: ne vienas respondentas yra nurodęs aibę sunkumų, bendrijai siekiant įrengti vaikų žaidimo aikštelę arba sutvarkyti apšvietimą ir kelius iš dalies bendrijos lėšomis.

Sodų gyventojai identifikuoja sodų bendrijos kūrybinį potencialą: rekreacinių zonų galimybes, bendruomenės narių talentus ir gebėjimus. Tačiau empirinio tyrimo metu nepavyko aptikti, kad bendruomenė orientuojasi į ilgalaikes perspektyvas, inicijuodama kūrybines sąveikas. Bendrijų narių dėmesys telkiasi pirmiausia į infrastruktūrinių problemų sprendimą, kuris galėtų užtikrinti tolesnį sodų vystymąsi, jiems virstant ir kultūriniais traukos taškais.

Literatūra

- Atkocevičienė, V.; Sudonienė, V. 2013. Amateur garden land management and use, in *Proceedings of the International Scientific Methodical Conference "Baltic Surveying 2013"*. Kaunas, Akademija, 14–21 [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. birželio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.asu.lt/file.doc?id=54796>
- Bronušas, H. 1988. *Kolektyviniai sodai, jų užstatymas ir tvarkymas*. Vilnius: LIMTI.
- Būdvytis, S. 1994. Bendrija kaip sociologijos objektas, *Filosofija. Sociologija* 1(13): 24–35.
- Butkus, T. 2011. *Miestas kaip įvykis. Urbanistinė kultūrinių funkcijų studija*. Kaunas: Kitos knygos.
- Carpenter, J. 2013. Social enterprise and urban regeneration – a model for the future?, *Quality of*

Life Journal, Special Issue on Social Enterprise 14(2): 137–156.

Gehl, J. 2010. *Cities for people*, Washington, D.C.: Island Press.

Groening, G. 2005. The world of small urban gardens, *Chronica horticultrae. Publication of the International Society for Horticultural Science* 45(2): 22–25 [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. birželio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://actahort.org/chronica/pdf/ch4502.pdf#page=22>

Knox, K.; Worpole, K. 2007. *The social value of public spaces*. York: Joseph Rowntree foundation.

Lapinskas, A. 2008. *Sodas ne tik laisvalaikiui, bet ir gyvenimui* [interaktyvus], [žiūrėta 2103 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://lt.lt.allconstructions.com/portal/categories/134/1/0/1/article/6421/sodas-ne-tik-laisvalaikiui-bet-ir-gyvenimui>

Lavrinc, J. 2011. Revitalization of public space: from *non-places* to creative playgrounds, *Santalka: Filosofija, Komunikacija* 19(2): 70–75. <http://dx.doi.org/10.3846/coactivity.2011.16>

Lavrinc, J. 2013. Urban scenography: emotional and bodily experience, *Limes: Borderland Studies* 6(1): 21–31. <http://dx.doi.org/10.3846/20297475.2013.808453>

Lefebvre, H. 1996. *Writings on cities*. Malden, MA: Blackwell Publishers Ltd.

Leliūgienė, I.; Sadauskas, J. 2011. Bendruomenės sampratos traktuotės ir tipologija, *Socialinių mokslų studijos/Societal Studies* 3(4): 1281–1297.

Lietuvos Respublikos sodininkų bendrijos įstatymas, 2003 m. gruodžio 18 d., Nr. IX-1934 [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=430761

Lietuvos sodininkų draugija 2013. [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lsdraugija.lt>

Livingston, M.; Bailey, N.; Kearns, A. 2008. *People's attachment to place – the influence of neighbourhood deprivation on people's attachment to places*: project report. Glasgow University.

Nefas, S. 2007. *Funkcionalios vietos bendruomenė Lietuvos kaimuose ir miesteliuose*: daktaro

disertacija. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: MRU leidykla.

Pilipavičius, V. 2008. Bendruomenė ir organizacinės bendruomeninės veiklos formos, iš *LŽŪU, Ekonomikos ir vadybos fakulteto 2007 m. mokslinių tyrimų rezultatai*: Mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys. Kaunas: Akademija 1(4): 48–55.

Purcell, M. 2002. Excavating Lefebvre: the right to the city and its urban politics of the inhabitant, *GeoJournal* 58: 99–108. <http://dx.doi.org/10.1023/B:GEJO.0000010829.62237.8f>

Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie aplinkos ministerijos. 2009. *Teisės aktų,*

reglamentavusių teritorijų planavimo, statybos ir valstybinės statybos kontrolės tvarką Lietuvoje 1947–1992 metais, sąrašas. Vilnius [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. gruodžio 21 d.]. Prieiga per internetą: www.vtpsi.lt/vtpsi_dokum/istor.doc

Zabarauskienė, J. 2012. Investicinis patrauklumas: namai sodų bendrijose ar individualių namų teritorijose?, iš *Statyba / Construction*: 15-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Mokslas – Lietuvos ateitis“, vykusios Vilniuje 2012 m. kovo 22–24 d. [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. liepos 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://jmk.sf.vgtu.lt/index.php/jmkssf/jmkssf15/paper/viewFile/53/51>

THE REGENERATION OF THE COMMON SPACE IN THE GARDEN COMMUNITIES: PARTICIPATORY ASPECT

Danutė Butkienė

The paper examines the process of the regeneration of the community gardens in Lithuania. It focuses on the process of the transformation of the former “sanitarian zones” into community spaces. There are two dominating forms of community participation in the process of developing the community spaces (which could be defined in the terms of a Lefebvrian appropriation). The first one is a development of material resources of community space by arranging sport grounds, playgrounds, and places for resting for community members. The second one is community gatherings and neighbours parties. It is argued, that collective actions of the residents are a driving force for the further development of the garden communities in Lithuania. The role of mediator in the community (the member of the elderate or active citizens) is of great importance.

Keywords: community gardens, community spaces, regeneration, participation.